

siary of John Wiley & Sons, Inc. Rocznie ma się ukazywać pięć numerów, wszystkie mają być angielską wersją prac autorów rosyjskich publikowanych w czasopiśmie *Paleontologicheskij Zhurnal*. Wyjątkiem jest numer 1A suplementujący tom 29, który zawiera wyłącznie prace w języku angielskim i nie ma swojego odpowiednika w języku rosyjskim. Opublikowano w nim 14 artykułów i 5 krótkich doniesień. Zasięg stratygraficzny poruszanych zagadnień sięga od górnego prekambru po miocen, i obejmuje, co jest wyjątkowe dla tego czasopisma, wyłącznie prace paleobotaniczne. Zawartość tego numeru będzie przedmiotem osobnej recenzji.

Zakres tematyczny czasopisma jest oczywiście taki sam, jak w wersji rosyjskiej, to znaczy obejmuje prace paleontologiczne z zakresu anatomii, morfologii i systematyki organizmów wymarłych, rozmieszczenia, paleoekologii, związków filogenetycznych, pochodzenia, ewolucji oraz biostatystyki na obszarze Europy wschodniej i Azji.

Zeszyty są drukowane na kredowym papierze najwyższej jakości (bezkwasowym), stąd zarówno tekst jak i fotografie są dobrze czytelne. Cena jednego rocznika wynosi w prenumeracie niestety aż 976.50 \$.

Publikowanie wszystkich artykułów i doniesień w wersji angielskiej ma niewątpliwie duże znaczenie dla zaznajomienia szerokiego grona paleontologii światowej z ważnymi i interesującymi wynikami badań paleontologów rosyjskich.

Adres do korespondencji:

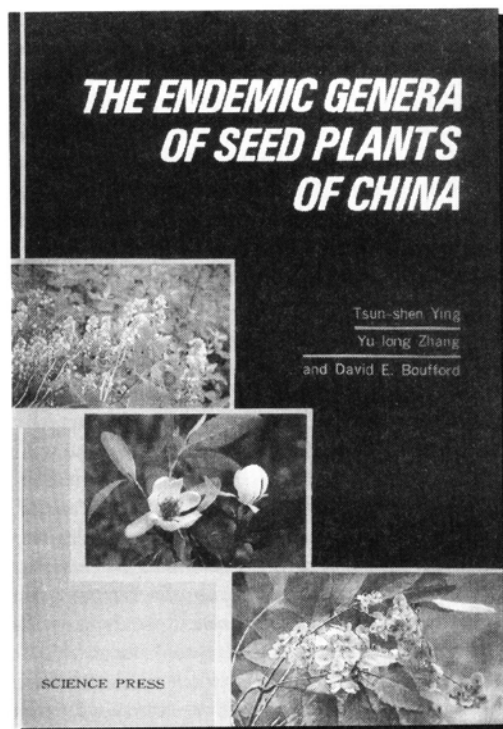
Paleontological Journal
Subscription Department
John Wiley & Sons, Inc.
605 Third Avenue,
New York
New York 10158, U.S.A.

Ewa ZASTAWIAK

RECENZJE BOOK REVIEWS

TSUN-SHEN YING, YU-LONG ZHANG, BOUFFORD D. E. *The endemic genera of seed plants of China*. Science Press, Beijing, 1993. ss. VII+824, 243+243 ryc., 243 mapki, 4 tabele. Twarda opr. ISBN 7-03-003787-1/Q * 465 (Beijing)

Flora Chin, licząca dziś około 25 tysięcy gatunków roślin nasiennych należących do 3.116 rodzajów

z 301 rodzin, jest bardzo bogata w taksony endemiczne. Botanicy z Instytutu Botaniki Chińskiej Akademii Nauk w Pekinie oraz z Uniwersytetu w Harvardzie, podjęli w 1976 roku prace terenowe, kontynuowane przez 16 lat, podczas których zbierali informacje o roślinach endemicznych, ich naturalnym siedlisku oraz rozmieszczeniu. Swoimi badaniami autorzy objęli przede wszystkim obszar Chin środkowych i południowych. Efektom ich pracy jest recenzowana książka, pierwsze opracowanie endemitów we florze Chin. Ogólne zagadnienia związane z endemizmem, klasyfikacja endemitów, analiza form życiowych endemitów chińskich, poziome i pionowe rozmieszczenie, centra rozmieszczenia oraz pochodzenie rodzajów endemicznych – składają się na treść pierwszych dwóch rozdziałów.

Zasadnicza część książki obejmuje przegląd rodzajów endemicznych w porządku systematycznym. Każdy rodzaj jest opatrzony cytatem nomenklaturowym, a kolejne akapity zawierają szczegółowy opis całej rośliny oraz opis jej ziarna pyłku, informacje o ekologii taksonu i jego rozmieszczeniu. Dane te uzupełniają ilustracje, na które składa się całostronicowy rysunek rośliny i poszczególnych jej organów, fotografie ziarna pyłku w mikroskopie świetlnym i skanin-

gowym oraz mapa rozmieszczenia. Jeżeli jakiś rodzaj zawiera więcej niż jeden gatunek – podano dla nich klucz.

Z roślin nagonasiennych endemitami chińskimi są rodzaje *Ginkgo*, *Cathaya*, *Pseudolarix*, *Pseudotaxus*, *Cunninghamia*, *Glyptostrobus*, *Metasequoia* i *Taiwania*. Większość z nich są to rodzaje dobrze znane z trzeciorzędu Europy i Azji. Wśród roślin okrytonasiennych opisano 62 rodziny dwuliściennych i 6 – jednoliściennych, oraz odpowiednio 205 i 31 rodzajów. W tej grupie roślin 10 taksonów jest blisko spokrewnionych z tymi, które występowały w trzeciorzędzie Eurazji. Z pewnością nie jest to ostateczna liczba, będzie ona rosła w miarę coraz lepszego poznawania flory dzisiejszych Chin. Ze wszystkich opisanych w książce taksonów tylko trzy są dziś hodowane w Europie, a mianowicie *Metasequoia glyptostroboides* z *Taxodiaceae*, pięknie kwitnący krzew *Kolkwizia amabilis* z *Caprifoliaceae* oraz oryginalne drzewa z barwnymi liśćmi *Davidia involucrata* z *Davidiaceae*.

Tekst jest opatrzony bibliografią liczącą ponad 310 pozycji oraz indeksem. Szata ilustracyjna książki jest bardzo atrakcyjna i bogata, rysunki niezwykle staranne, zdjęcia sporomorf bardzo dobrej jakości. Efekt, zwłaszcza fotografii, byłby jednak lepszy, gdyby papier mógł być lepszej jakości. Biorąc pod uwagę ogromną ilość cennych informacji należy tę książkę polecić systematykom, geografom roślin, palinologom oraz paleobotanikom. Zwłaszcza w tej ostatniej dziedzinie nauk botanicznych książka może przynieść wiele ważnych odkryć.

Ewa ZASTAWNIAK

BRODA B., MOWSZOWICZ J. *Przewodnik do oznaczania roślin leczniczych, trujących i użytkowych*. Wydanie V. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 1996, str. 894, ISBN 83–200–1956–7.

Ukazało się kolejne, piąte już wydanie oryginalnej książki o wybranych gatunkach roślin naczyniowych, krajowych i obcego pochodzenia, określanych jako lecznicze, trujące i ogólnie użytkowe. Jest to dzieło łódzkich botaników: emerytowanego prof. Bronisława Brody z Wydziału Farmacji AM i zmarłego prof. Jakuba Mowszowicza (1901–1983) z Uniwersytetu Łódzkiego, którzy poświęcili je pamięci Profesora Jana Muszyńskiego (1884–1957) – nestora zielarstwa polskiego, twórcy szkoły farmakognostycznej i ogrodu botanicznego w Łodzi. Książka ma charakter przewodnika do oznaczania roślin (1268 gatunków) i jest przeznaczona dla studentów wydziałów

farmaceutycznych i szkół rolniczych oraz zbieraczy ziół leczniczych, aptekarzy i ekologów.

Przewodnik składa się z 2 części. Pierwsza z nich (str. 9–70) poświęcona jest ogólnej, ale wszechstronnej prezentacji roślin leczniczych pod względem farmaceutycznym, a także sposobom pozyskiwania surowców zielarskich. Omówiono tu także morfologię poszczególnych części roślin (ilustrowaną rysunkami), celem umożliwienia czytelnikowi korzystania z kluczy do oznaczania rodzin, rodzajów i gatunków. W tej części przewodnika zamieszczono również krótkie opisy 13 ważniejszych rodzin, ilustrowane całostronnicowymi tablicami, z rysunkami – typowych dla tych rodzin – elementów budowy kwiatów, owoców i liści.

Ponadto, jeden krótki rozdział poświęcony jest ochronie gatunkowej roślin, napisany w sposób dość ogólny, gdyż brakuje w nim m.in.: powołania się na aktualne rozporządzenie o ochronie gatunkowej roślin, podziału na gatunki ściśle i częściowo chronione, oraz podania zasad i podstaw prawnych zbierania ze stanu dzikiego roślin podlegających częściowej ochronie gatunkowej.

Drugą, szczegółową część przewodnika (str. 71–894) rozpoczyna klucz do oznaczania rodzin, podzielony na 3 grupy: I. Rośliny zielne wodne lub błotne, II. Drzewa, krzewy i krzewinki oraz III. Rośliny zielne, lądowe i błotne, a te na kolejne podgrupy systematyczno-morfologiczne. Pozostała, zasadnicza część książki zatytułowana „Klucze do oznaczania rodzajów i gatunków” to systematyczny przegląd 1268 gatunków roślin (wg Englera 1934–1964), od widłaków do storczyków, przedzielony – stosownie do potrzeb – kluczami do oznaczania rodzajów i gatunków. Opis poszczególnych gatunków roślin rozpoczyna ich nazwa łacińska z synonimami oraz nazwa polska. Nomenklaturę łacińską zaczerpnięto z 2 źródeł: uświęconego tradycją klucza *Rośliny polskie* W. Szafera, S. Kulczyńskiego i B. Pawłowskiego oraz – najczęstszymi – z dzieła *Flora Europaea* (t. I–IV, 1964–1972), w którym znajduje się współcześnie obowiązujące nazewnictwo botaniczne. Synonimiczne nazwy stosowane są niezbyt konsekwentnie, tj. w różnej kolejności i raczej na wyczcucie – nie chcąc prawdopodobnie szokować czytelnika nowymi nazwami, np. dla widłaka wroncza zastosowano najpierw starą nazwę łacińską – *Lycopodium selago* L., a dalej, w nawiasie nową [*Huperzia selago* (L.) Martius]; natomiast u jaskrów w odwrotnej kolejności, czyli najpierw aktualną nazwę, np.: *Ranunculus acris* (*R. acer* L.), podobnie z szakłakiem kruszyną – *Rhamnus frangula* [*Frangula alnus*]. Następnie w opisie poszczególnych gatunków, po nazwie polskiej omówiono kolejno morfologię ich pę-

dów, liści, kwiatów i owoców, oraz podano czas kwitnienia, siedlisko i częstość występowania, formę życiową, liczbę chromosomów i informację: czy roślina jest trująca lub chroniona. Następnie – nieco mniejszą czcionką – wymieniono nazwę polską i łacińską surowca uzyskiwanego z danej rośliny oraz jego skład chemiczny i działanie farmakologiczne, a także inne informacje dotyczące praktycznego wykorzystywania rośliny należącej do omawianego gatunku. Obok tych opisów, 960 gatunków roślin, czyli 76,7%, przedstawiono w postaci czarno-białych rysunków, prezentujących pokroje całych roślin i ich – diagnostycznie istotnych – części.

Korzystanie z Przewodnika ułatwiają 3 skorowidze zamieszczone na końcu książki, które zawierają: łacińskie i – oddzielnie – polskie nazwy rzędów, rodzin i rodzajów, do których należą opisane gatunki roślin oraz łacińskie nazwy ważniejszych surowców roślinnych.

Książka – napisana przez znawców przedmiotu i znakomych popularyzatorów wiedzy botanicznej – cieszy się wciąż dużym zainteresowaniem wśród czytelników o różnej profesji i stopniu znajomości botaniki. Jest ona jednocześnie podstawowym dziś branżowym podręcznikiem akademickim i kluczem do oznaczania użytkowych i powszechnie nas otaczających roślin naczyniowych, w którym przyjęto obowiązujące nazewnictwo systematyczne, zgodnie z Międzynarodowym Kodeksem Nomenklatury Botanicznej (1961).

W tym wydaniu książka ma oprawę kartonową z bardzo estetyczną, barwną okładką, którą – wraz ze stroną tytułową – zgrabnie zaprojektował Jaromir Stankiewicz. Szkoda tylko, że w dobie wzrastających możliwości materiałowych i technicznych, takie podstawowe klucze botaniczne, jak: *Rośliny polskie*, *Dendrologia* W. Senety i omawiany *Przewodnik* puchną z wydania na wydanie, osiągając – w dwu pierwszych przykładach – postać 2. tomowych cegieł, nie przydatnych do pracy w terenie. W ten sposób *Przewodnik* zwiększył swoją grubość, w porównaniu z IV wydaniem, prawie o 1/3, przy tej samej liczbie stron. Na dodatek, jego gruby papier – choć biały – prawdopodobnie nie przyjmuje dobrze farby drukarskiej, gdyż przy niektórych rysunkach zanikają delikatne linie konturowe, np. ryc. 49, 71, 72 i in. Należy żałować, że Wydawnictwo Lekarskie mając takie doświadczenie i zapewne pozytywny efekt finansowy – nie zdecydowało się na druk tej pozycji na papierze brewiarzowym lub pelurze (jak wydanie IV), co w pełni odpowiadałoby potrzebom książki o charakterze przewodnika. Należy mieć nadzieję, że nastąpi to w kolejnym

wydaniu tego wartościowego Przewodnika, po usunięciu drobnych usterek i uaktualnieniu niektórych danych, m.in. związanych ze zmieniającym się Rozporządzeniem o ochronie gatunkowej roślin. Wydaje się, że założenia metodyczne i merytoryczne tej pozycji są na tyle trafne i udane, że dzieło to należy dalej wznawiać, aktualizując i udoskonalając jego formę i treść w kolejnych edycjach.

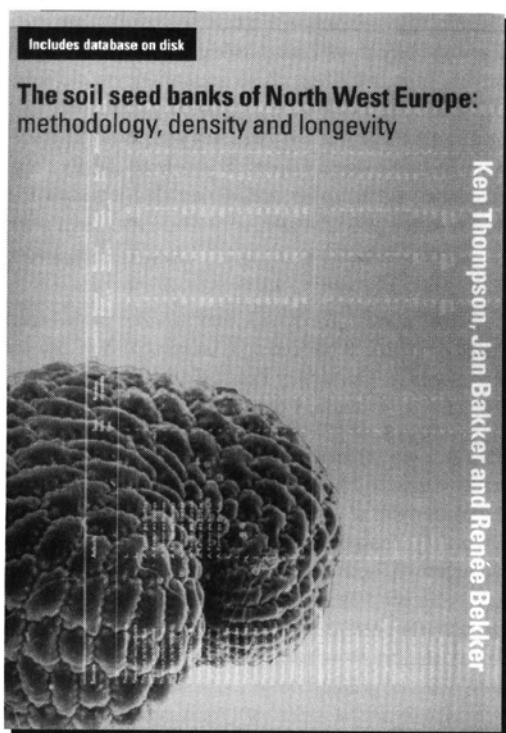
Janusz HEREŹNIAK

THOMPSON K., BAKKER J., BEKKER R. *The soil seed banks of North West Europe: methodology, density and longevity*. University Press, Cambridge, 1997. ss. 276, 21 ryc., 4 tabele, 1 dyskietka. Twarda opr. ISBN 0–521–49519–9.

Rosnąca szybko ilość szczegółowych informacji, rozproszonych w różnych publikacjach i równoczesny rozwój komputerowych metod gromadzenia danych sprawiają, iż konieczne staje się tworzenie specjalistycznych baz danych, które zawierałyby możliwie wszystkie informacje z danej dziedziny i były szeroko dostępne. W ostatnich dziesięciok lat przybyło m.in. dużo informacji dotyczących biologii i ekologii różnych gatunków roślin, w tym szeroko pojętej biologii nasion. Szczególnie wiele uwagi poświęca się bankom nasion w glebie – ich roli w ochronie zarówno pojedynczych gatunków roślin, jak i całych zbiorowisk roślinnych, a także ich znaczeniu w procesach dynamiki roślinności.

Niedawno ukazała się baza danych dla banków nasion w glebie, spełniająca w dużej mierze oczekiwania osób zajmujących się tą problematyką. Baza została udostępniona w dwu wersjach – książkowej i elektronicznej (do każdego egzemplarza dołączono dyskietkę).

W ostatnich kilkunastu latach opublikowano kilka przeglądowych opracowań dotyczących banków nasion, np. „*Ecology of Soil Seed Banks*” (Leck M. A., Parker V. T., Simpson R. L. 1989)[por. *Wiad. Bot.* 37 (1/2):218–219, 1993], jednak dotychczas nie było jednego, aktualnego źródła informacji o typie i wielkości banku nasion poszczególnych gatunków. Tę lukę wypełnia właśnie omawiana pozycja, przynajmniej dla północno-zachodniej Europy, tzn. obszaru rozciągającego się od doliny Loary na południu po arktyczną Norwegię na północy. Punktem wyjścia była lista roślin naczyniowych zestawiona w oparciu o dwie flory, obejmujące swym zasięgiem tę część Europy, tzn. „*Collins guide to the grasses, sedges, rushes and ferns of Britain and Northern Europe*” (Fitter R., Fitter A., Farrer A., 1984) i „*The wild*

flowers of Britain and Northern Europe" (Fitter R., Fitter A., Blamey M., 1985). Lista ta zawiera 2568 taksonów, ale tylko dla 1189 są dane o banku nasion. Przy opracowywaniu bazy wzięto pod uwagę 275 publikacji od r. 1900 do końca 1993 r., także te, które zawierają wyniki eksperymentów z zakopywaniem nasion w glebie. Około 85% publikacji dotyczy terenów Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych, Niemiec, Holandii, Kanady i Szwecji; prace z innych krajów (m.in. z Polski) stanowią niewielki procent. Łącznie zgromadzono 21071 danych, przy czym liczba danych odnoszących się do poszczególnych gatunków jest bardzo różna – dla 250 gat. są tylko pojedyncze informacje, dla innych (np. *Trifolium repens*) jest ich kilkaset.

Bazę danych poprzedza kilka rozdziałów wprowadzających, w których autorzy omawiają kryteria decydujące o włączeniu danych do bazy, dyskutują klasyfikacje typów banków nasion, metody stosowane w badaniach zapasu nasion w glebie, podają krótką analizę siedlisk, w jakich były prowadzone badania, dają także opis sposobu korzystania z bazy danych oraz rady, jak należy te dane interpretować.

Baza danych, obejmująca ponad 230 stron, zawiera: nazwę gatunku (zastosowano alfabetyczny układ

rodzin, a w ich obrębie gatunków), typ banku nasion, liczbę uwzględnionych notowań, długość życia nasion, minimalną, maksymalną i średnią liczbę nasion/m², głębokość, z której pobierano próby oraz ródło danych. Dodać trzeba, że dla poszczególnego gatunku dane pochodzące z różnych ródleł podawane są osobno, np. *Amaranthus retroflexus* wymieniony jest 20 razy, ponieważ z tyłu ródleł zaczerpnięto informacje. Daje to możliwość zorientowania się w dużych niekiedy różnicach wartości podawanych dla tej samej cechy. Np. dla wymienionego już *A. retroflexus* średnia liczba nasion/m² wynosi, wg różnych ródleł, od 8 do 5541!

Jak zauważają autorzy opracowania, nawet w przypadku tak niedużego i dobrze poznanego obszaru jak północno-zachodnia Europa, dla wielu gatunków roślin nie ma żadnych danych, a dla wielu innych mają one małą wartość. Istnieje zatem konieczność kontynuowania badań nad zapasem nasion w glebie, zwłaszcza w odniesieniu do roślin tworzących półnaturalne zbiorowiska, z których wiele należy do gatunków ustępujących i zagrożonych. Udostępniona baza danych może być w przyszłości uzupełniona o nowe informacje, ale dobry początek został już zrobiony i ekologowie roślin z pewnością będą często korzystać z omówionego tu opracowania (tradycjoniści posłużą się książką, bardziej nowocześni skorzystają z dyskietki).

Stefania LOSTER

Prace Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wrocławskiego. Tom 3, zeszyt 1, Wrocław 1996. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, ss. 385.

Na wstępie warto przypomnieć, że zeszyt pierwszy tomu pierwszego *Prac Wrocławskiego Ogrodu Botanicznego* ukazał się w 1892 roku, a jego ówczesnym naczelnym redaktorem był profesor Karl Prantl, dyrektor Ogrodu w latach 1889–1893. Następnie, po upływie stu lat, wyszedł w 1995 r. zeszyt pierwszy tomu drugiego pod redakcją dyrektora naszego Ogrodu, dra hab. Tomasza J. Nowaka.

Omawiany obecnie zeszyt pierwszy tomu trzeciego jest ze wszech miar interesujący, gdyż zawiera m.in. najstarszy z istniejących katalogów nasion Wrocławskiego Ogrodu. Pochodzi on z 1820 r. i został znaleziony przypadkowo w Bibliotece Instytutu Botanicznego Uniwersytetu w Wiedniu.

W dalszej części *Prac* natrafiamy na sporządzone przez G. Wójcika zestawienie glonów, mchów, ślu-

zowców, porostów i grzybów występujących w Ogrodzie. Zostało ono opracowane w oparciu o badania prowadzone przez pracowników Instytutu Botaniki Uniwersytetu Wrocławskiego na przestrzeni lat 1988–1995.

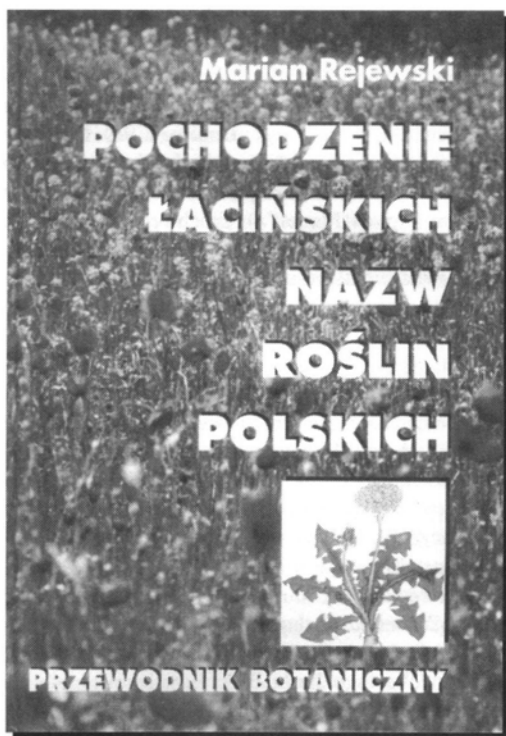
Z uwagi na znikomą liczbę gatunków i skomplikowaną systematykę, nie można było wprowadzić w wykazie podziału na taksony wyższe od gatunku. Jedynie glony podzielono na wyższe jednostki taksonomiczne – klasy, ale bez wydzielenia *Prokaryota* i *Eukaryota*.

Wartościowy jest również katalog roślin Wrocławskiego Ogrodu Botanicznego opracowany przez T. J. Nowaka i E. Lenard. Stanowi drugie tego rodzaju przedsięwzięcie w okresie powojennym. Należy zaznaczyć, że pierwszy *Index Plantarum* ujrzał światło dzienne w 1990 r. W wykazie nazw roślin uwzględniono podział na rodziny, które są podawane w porządku alfabetycznym. Pozostano też przy oddzielnym wyodrębnieniu roślin szklarniowych i uprawianych w gruncie. W katalogu uwzględniono stan kolekcji na koniec 1995 r., a przy jego opracowywaniu posłużono się komputerową ewidencją danych, które usystematyzowano w dziesięciu zbiorach połączonych z sobą określonymi regułami. Lista roślin obejmuje 13001 pozycji stanowiących 8925 gatunków i odmian.

W końcowej części *Prac* M. Radziuk, G. Wójcik i E. Lenard omówili rośliny chronione Ogrodu Botanicznego. Przypomnieli m.in., że znajdują się tam 93 polskie taksony podlegające ścisłej ochronie, przy czym 30 otrzymano z nasion zebranych z naturalnych stanowisk, zaś inne pochodzą z wymiany. Szczególnie bogate jest alpinarium, w którym rośnie 61 gatunków roślin chronionych. Są to przede wszystkim rośliny górskie i muraw kserotermicznych. W dziale biologii i morfologii roślin wyodrębniono specjalną kwaterę, gdzie uprawia się 31 taksonów roślin prawnie chronionych w Polsce. W innych częściach Ogrodu uprawiane są również gatunki chronione, zwłaszcza cisy (*Taxus baccata*), wśród których są okazy uznane za pomniki przyrody. W Ogrodzie znajduje się również 39 polskich gatunków roślin rzadkich i ginących, spośród których część podlega ochronie prawnej.

Roman KARCZMARCZUK

REJEWSKI M. *Pochodzenie łacińskich nazw roślin polskich. Przewodnik botaniczny*. Książka i Wiedza, Warszawa 1996, Wydanie I, ss. 172, ISBN 83-05-12868-7, opr. twarda. Cena 24 zł.

Publikacje, które podawałyby znaczenie naukowych nazw roślin, należą dotychczas w języku polskim do rzadkości. W ciągu ostatnich stu lat powstały wprawdzie liczne prace językoznawcze, ich obiektem badań były jednakże nazwy polskie – ludowe i naukowe. *Pochodzenie łacińskich nazw roślin polskich* M. Rejewskiego jest pierwszym tego typu słownikiem w języku polskim. Składa się z kilku rozdziałów. „Uwagi wstępne” zawierają informację o pochodzeniu łacińskich nazw taksonów wraz z zasadami pisowni, wymowy i akcentuacji, po nich następuje „Wykaz skrótów”. Zasadniczą częścią pracy jest jej rozdział „Lista nazw rodzajowych i gatunkowych (epitetów)” (s. 15–167). Umieszczone są w nim alfabetycznie nazwy rodzajowe i epitety gatunkowe. Każdy wyraz łaciński i grecki ma zaznaczony akcent, co bardzo ułatwia prawidłową wymowę. Książkę kończy „Wykaz przedrostków, przyrostków i końcówek nazw botanicznych”, „Wykaz ważniejszych źródeł”, oraz „Spis treści”.

Przy przygotowywaniu tego typu pracy nie można ustrzec się pewnych mankamentów. Najłabszą stroną prezentowanego *Przewodnika*, moim zdaniem, jest jego warstwa historyczno-botaniczna. Historii nomenklatury botanicznej poświęcone są tylko dwa zdania.

Autor nigdzie nie podaje daty (roku), od której przyjmuje się istnienie współczesnego systemu nazw binominalnych. Myli ponadto system Linneusza dwuwyrazowego nazywania gatunków, z jego sztucznym systemem klasyfikacji organizmów (s. 98). Pierwszy używany jest nadal, podczas gdy drugi z nich już po kilkudziesięciu latach zastąpiony został przez systemy naturalne (np. de Jussieu'a). Trochę razi niejednolite traktowanie danych biograficznych w poszczególnych hasłach: czasem podana jest (niekiedy błędnie) tylko narodowość osoby, od której utworzona została nazwa rośliny. Autor w spisie literatury wymienił *Słownik biologów polskich* jako główne źródło danych biograficznych, a pomimo to np. na s. 24 znalazła się informacja: „*andrzejowskiánus (Diánthus)*, od nazwiska: Antoni Lukianowicz Andrzejowski, 1785–1868, botanik ros.” (A. Andrzejowski był Polakiem pracującym w Krzemieńcu, Kijowie, Niżynie oraz Stawiszczach). Niekiedy nieścisłe informacje zawierają dane dotyczące historii roślin uprawnych, np. „*Cucurbita* [...] rzym. nazwa dyni”, co sugeruje, że rodzaj *Cucurbita* pochodzi ze Starego Świata, podczas gdy jest pochodzenia środkowoamerykańskiego; w przypadku tego hasła brak jedynie informacji o przeniesieniu starożytnej nazwy na inny rodzaj.

Omawiany *Przewodnik* nie zawiera przynajmniej krótkich informacji, kim był cytowany często Warron, Kolumela, Pliniusz Starszy i inni starożytni autorzy, i z jakich ich dzieł pochodzi nazwy roślin. Autor używa formy „Dioskurides”, chociaż tradycyjnie w polskich pracach botanicznych używano – „Dioskorides”, a poprawna transliteracja według filologów klasycznych jest „Dioskorides”. Wśród skrótów brak wyjaśnienia „NMP”, nie każdy z nim jest przecież zaznajomiony.

Tych kilka negatywnych przykładów nie umniejsza oczywiście ogromnej wartości tej pracy. Jej szczególne znaczenie i zastosowanie widzę w pracy dydaktycznej. Poręczny format, dogodny w użyciu nawet podczas zajęć terenowych, sprawi, że praca ta, obok klucza do oznaczania roślin, może stać się jednym z dzieł najczęściej używanych przez botaników, szczególnie młodych.

Piotr KÖHLER

VITT D. H., KOPONEN T., NORRIS D. H., *Bryophyte flora of the Huon Peninsula, Papua New Guinea. LV. Desmotheca, Groutiella, Macrocoma and Macromitrium (Orthotrichaceae, Musci)*. Acta Botanica Fennica No. 154. Finnish Zoological and Botanical Publishing Board, Helsinki, 1995, 96 str., 40 ryc.

Miękka opr., format 17.6 x 25.0 cm. Cena FIM 170 (150 dla subskrybentów). ISBN 951-9469-48-6; ISSN 0001-5369.

W początku lat 80. T. Koponen z Helsinek i D. H. Norris z Berkeley zainicjowali opracowanie flory mszaków Półwyspu Huon na Nowej Gwinei, a omawiana praca jest kolejną, 55 pozycją z tej serii. Choć formalnie flora ta obejmuje niewielki obszar we wschodniej części wyspy, w poszczególnych opracowaniach uwzględniane są wszystkie taksony opisane zarówno z Nowej Gwinei, jak i z przyległych wysp. Tym samym to pozornie lokalne opracowanie nabiera uniwersalnego znaczenia dla obszaru o kluczowym briogeograficznym znaczeniu w obszarze malezyjskim, będącego ważnym pomostem w wymianie flor pomiędzy południowo-wschodnią Azją i Australią. Dzięki wyjątkowemu położeniu Nowej Gwinei flora mchów jest tam bardzo bogata, ale realna liczba gatunków mchów, nie mówiąc już o wątrobowcach, jest w tej chwili niemożliwa do ustalenia. Wprawdzie z całej wyspy podano blisko 850 gatunków mchów, ale jak pokazały rewizje taksonomiczne różnych rodzajów przeprowadzone w ramach omawianej serii, stopień redukcji nazw gatunkowych do synonimów jest znaczny, a w niektórych wypadkach, np. w rodzaju *Macromitrium* Brid. dochodzi do prawdziwego zdziśiatkowania lokalnych gatunków, gdyż aż 38 nazw gatunków zostało uznanych za synonimy jednej z 29 nazw gatunkowych faktycznie występujących na tym obszarze. Nie może tego zrównoważyć w żadnej mierze odkrywanie nowych gatunków z Nowej Gwinei, które są stale opisywane, w tym również w różnych opracowaniach z omawianej serii.

Omawiane opracowanie jest rewizją taksonomiczną czterech rodzajów z trudnej rodziny *Orthotrichaceae*: *Desmotheca* Lindb., *Groutiella* Steere, *Macrocoma* (C. Muell.) Grout i *Macromitrium*. Trzy pierwsze rodzaje są reprezentowane na Nowej Gwinei przez jeden tylko gatunek, podczas gdy pantropikalny rodzaj *Macromitrium* liczy tu 29 gatunków. Podobnie jak i w innych opracowaniach tej serii, wszystkie gatunki są szczegółowo opisane i zilustrowane, omówione jest ich rozmieszczenie pionowe, ekologia oraz występowanie w Zachodniej Melanezji, a ich nazwy są typizowane i opatrzone pełną listą synonimów użytych dla taksonów opisanych z całej Melanezji. Wartościowe są również informacje dotyczące ikonografii każdego gatunku oraz obszerne niejednokrotnie dyskusje taksonomiczne. Natomiast rodzaje i rodziny nie są opisane w sposób spotykany w klasycznych florach, lecz jak we wszystkich opracowaniach tej serii

zastąpione są obszernymi komentarzami, w których dyskutowane są ich cechy diagnostyczne, uwagi o rozmieszczeniu ogólnym, jak i lokalnym na Nowej Gwinei i w Melanezji.

Prezentowane tu opracowanie powinno stanowić model dla podobnych flor obszarów egzotycznych. W chwili obecnej jest prawie niemożliwe, aby jeden autor był w stanie dokonać niezbędnych rewizji taksonomicznych całych grup, a jeśli nawet, to czas na przygotowanie takiego opracowania byłby nazbyt długi. Chociaż w przygotowaniu omawianej flory brało udział wielu badaczy, to całe przedsięwzięcie jest dalekie od ukończenia, a nietknięte pozostają takie duże i trudne rodziny jak *Sematophyllaceae*, *Hypnaceae*, *Bartramiaceae* czy *Brachytheciaceae*, nie mówiąc już o wielu rodzinach wątrobowców. Sądzić należy, że przygotowanie całej flory mszaków Nowej Gwinei zajmie jeszcze wiele lat pracy. Tym niemniej dotychczasowe wyniki wskazują, że będzie to opracowanie epokowe, które będzie można uznać za kamień milowy w badaniach taksonomicznych mchów tropikalnych.

Ryszard OCHYRA

WIGGINTON M. J., GROLLE R. (uzupełnienia A. GYARMATI), *Catalogue of the Hepaticae and Anthocerotae of Sub-Saharan Africa*. Bryophytorum Bibliotheca Band 50, Cramer in der Gebrüder Borntraeger Verlagsbuchhandlung, Berlin – Stuttgart, 1996, 267 str., 1 mapa. Miękka opr., format 14.0 x 22.5 cm. J. Cena: DM 110. ISBN 3-443-62022-1.

Afrykańskie wątrobowce były przedmiotem badań już na początku ubiegłego stulecia, a pierwsze wzmianki o nich znaleźć można we florach Beninu A. M. F. J. Palisota de Beauvoisa z 1805 r. i Kraju Przyłaskowego J. G. C. Lehmana z 1829 r. Liczne nowe gatunki z Afryki Południowej zostały opisane w epokowym *Synopsis Hepaticarum* wydanym w latach 1844–47 przez C. M. Gottschego, J. B. G. Lindenberga i C. G. Neesa von Esenbecka. Ponieważ eksploracja Czarnego Łądu zaczęła się dość późno, liczniejsze publikacje dotyczące afrykańskiej hepaticoflory pojawiły się dopiero z końcem ubiegłego wieku i były dziełem F. Stephaniego, który umieścił wszystkie opisane przez siebie gatunki w słynnym dziele *Species Hepaticarum* (1898–1925). Największe ożywienie w badaniach taksonomicznych i briogeograficznych afrykańskich wątrobowców nastąpiło dopiero po II wojnie światowej, a szczególnie duże zasługi na tym polu położyli S. Arnell, C. Vanden Berghen i E. W. Jones, a w ostatnich latach R. Grolle, T. Pócs i S. M.

Perold. Ich dziełem były rewizje taksonomiczne szeregu rodzajów, w których nie tylko poddali krytycznej ocenie dawniej opisane taksony, ale odkryli wiele nowych gatunków i wydatnie wzbogacili wiedzę o ich rozmieszczeniu geograficznym. Pomimo znaczącego postępu w badaniach hepaticologicznych Afryki, obszar ten nie doczekał się żadnej flory opisowej wątrobowców, a jedyne lokalne flory Afryki Południowej T. R. Sima (1926) i S. Arnella (1963) są dziś dziełami przestarzałymi i mocno zdezaktualizowanymi. Spore nadzieje na opracowanie takiej flory łączy się z zainicjowanym kilka lat temu projektem *Bryologia Africana* stawiającym sobie za cel opracowanie Flor mchów i wątrobowców całego kontynentu na południe od Sahary i przyległych wysp na Atlantyku i Oceanie Indyjskim. Znakomitym punktem wyjściowym dla takich dzieł są katalogi wszystkich taksonów wątrobowców podanych z Afryki tropikalnej. Po opublikowaniu wykazu wątrobowców dla wysp wschodnioafrykańskich na Oceanie Indyjskim*, kolejny wykaz obejmuje kontynent afrykański oraz położone na Atlantyku Wyspy Zielonego Przylądka, Wyspę Wniebowstąpienia i Wyspę Św. Heleny i Sokotrę na Oceanie Indyjskim.

Omawiany katalog obejmuje ogółem 2230 nazw ułożonych alfabetycznie według rodzajów, z czego 127 odnosi się do akceptowanych nazw rodzajowych, a 745 do uznanych nazw gatunkowych, zaś pozostałe nazwy są synonimami. Każda akceptowana nazwa gatunkowa opatrzona jest pełną listą synonimów (homo- i heterotypowych) użytych dla taksonów opisanych z Afryki. Dla każdego gatunku podane są wszystkie dane z literatury ułożone w porządku alfabetycznym według państw oraz zamieszczone są informacje o jego ikonografii.

W sumie przy kompilowaniu niniejszego katalogu skonsultowano ponad 600 pozycji literatury. Uwzględnione są tu nie tylko prace ściśle odnoszące się do Afryki, ale wszystkie możliwe monografie i rewizje taksonomiczne zawierające jakiegokolwiek wzmianki o wątrobowcach afrykańskich. Autorzy wyjątkowo rzetelnie zestawili dane z literatury i naprawdę trudno jest znaleźć pozycje pominięte. Zaliczyć do nich można książkę S. i G. Miehie z 1994 r. o wysokogórskich roślinach wrzosowiskowych z Gór Bale w Etiopii, zawierającą w formie aneksu wykaz wątrobowców stwierdzonych w trakcie badań nad tymi zbiorowiskami.

Pomimo że tego typu wykazy są bezkrytycznym zestawieniem danych z literatury, mają one ogromne

* Patrz recenzja R. Ochyry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Ser. Polonica* 3: 10 (1996).

znaczenie dla taksonomów, gdyż zwalnia to ich ze żmudnego i czasochłonnego przeglądania literatury źródłowej, z reguły rozproszonej w czasopismach całego świata, w celu uzyskania odpowiednich cytatów o występowaniu określonego taksonu na danym obszarze, co z kolei ułatwia lokalizację odpowiednich materiałów zielnikowych. Niniejszy katalog nie zawiera prawie żadnych nowości taksonomicznych i nomenklatorycznych. Jedynym wyjątkiem są to trzy propozycje zsynonimizowania starych nazw F. Stephaniego i G. Goli oraz trzy sugestie nowych kombinacji, jednak bez ich formalnej legitymizacji.

Zestawienie katalogu tego typu wymaga od autorów iście benedyktyńskiej cierpliwości i skrupulatności. Można być całkowicie pewnym, że ich wysiłek będzie doceniony przez wszystkich hepaticologów zajmujących się afrykańskimi wątrobowcami, którzy dostają do rąk wartościowe dzieło, ogromnie ułatwiające pracę taksonomiczną.

Ryszard OCHYRA

NADCHODZĄCE SPOTKANIA FORTHCOMING MEETINGS

- 13TH SYMPOSIUM MORPHOLOGY, ANATOMY, SYSTEMATICS, 6–11 IV 1997

Informacja: Symposium Secretariat, Laboratory of Plant Systematics, Botanical Institute, KU Leuven, Kardinaal Mercierlaan 92, B-3001 Leuven, BELGIUM
Tel. +[32 16] 321545
Fax: +[32 16] 321979

- INTERNATIONAL CONFERENCE OF THE SOCIETY FOR THE HISTORY OF NATURAL HISTORY „THE NATURAL BRIDGE”, 27–30 IV 1997

Informacja: Kathryn Morgan, Special Collections Department, Alderman Library, University of Virginia, Charlottesville, VA 22903–2498, USA

- EUROPEAN RESEARCH CONFERENCE „PALAEOCLIMATE MODELLING ANALYSIS: QUATERNARY PALAEOCLIMATE ANALYSIS”, 10–15 V 1997

Informacja: Joel Guiot, CNRS URA 1152, Faculte de St. Jerome, Case 451, F-13397 Marseille, Cedex 20, FRANCE
Tel. +33 4 91288011
Fax: +33 4 91288668
E-mail: Joel.Guiot@lbhp.u-3mrs.fr
<http://www.esf.org/euresco>

- SESJA NAUKOWA SEKCJI PALEOBOTANICZNEJ

POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO, Muzeum Ziemi PAN, 17 V 1997

Informacja: Doc. dr hab. Ewa Zastawniak *lub* Grzegorz Worobiec, Instytut Botaniki im W. Szafera, POLSKA Akademia Nauk, Lubicz 46, 31–512 Kraków
Tel. +(12) 21 51 44
Fax: +(12) 21 97 90
E-mail: worobiec@ib-pan.krakow.pl

- 13TH ANNUAL SOUTHWESTERN BOTANICAL SYSTEMATICS SYMPOSIUM „EVOLUTION AND TAXONOMY OF SOUTHWESTERN PLANTS”, 24 V 1997

Informacja: Ann Joslin, Rancho Santa Ana Botanic Garden, 1500 N. College Ave., Claremont, CA 91711–3157, USA
Tel. +[909] 625–8767 ext. 251
Fax: +[909] 626–3489
E-mail: JoslinA@cgs.edu
<http://www.cgs.edu/inst/rsta/1997symp.htm>

- II KONFERENCJA NAUKOWA „EKOFIZJOLOGICZNE ASPEKTY REAKCJI ROŚLIN NA DZIAŁANIE CZYNNIKÓW STRESOWYCH”, V 1997

Informacja: Mgr inż. Halina Waligórska, Zakład Fizjologii Roślin im. Franciszka Górskiego, Laboratorium Fitotron, Polska Akademia Nauk, ul. Podłużna 3, 30–239 Kraków
Tel. + [12] 253301
Fax: + [12] 253202

- ETHNOBOTANICAL RICHNESS OF THE MISSISSIPPI RIVER BASIN, PAST PRESENT AND FUTURE, 4–6 VI 1997

Informacja: Elvin-Lewis, USA
Tel. +314 9356059.
Fax: +314 9354422
E-mail: SEBCONF@wustlb.wustl.edu;
<http://www.nybg.org/bsci/seb/SEB.html>; Registration web site address: <http://www.science.siu.edu/seb/>
Conference brochure online:
<http://biodec.wustl.edu/~klueh/brochure.html>

- INTERNATIONAL ORCHID CONSERVATION CONFERENCE, 5–8 VI 1997

Informacja: Marie Selby, Botanical Gardens, 811 South Palm Avenue, Sarasota, Florida 34236–7726, USA
Tel: +941 3665731 ext. 10
Fax: +941 3669807

- EUROPEAN RESEARCH CONFERENCE „CONTROL OF METABOLIC FLUX: APPROACHES FOR UNDERSTANDING THE CONTROL OF FLUX IN YEASTS AND FUNGI”, 14–18 VI 1997

Informacja: Josip Hendekovic, European Science Foundation, 1, quai Lezay-Marnesia, F-67080 Strasbourg Cedex, FRANCE
Tel. +33 388 767135
Fax: +33 388 366987
E-mail: euresco@esf.org
<http://www.ersf.org/euresco>